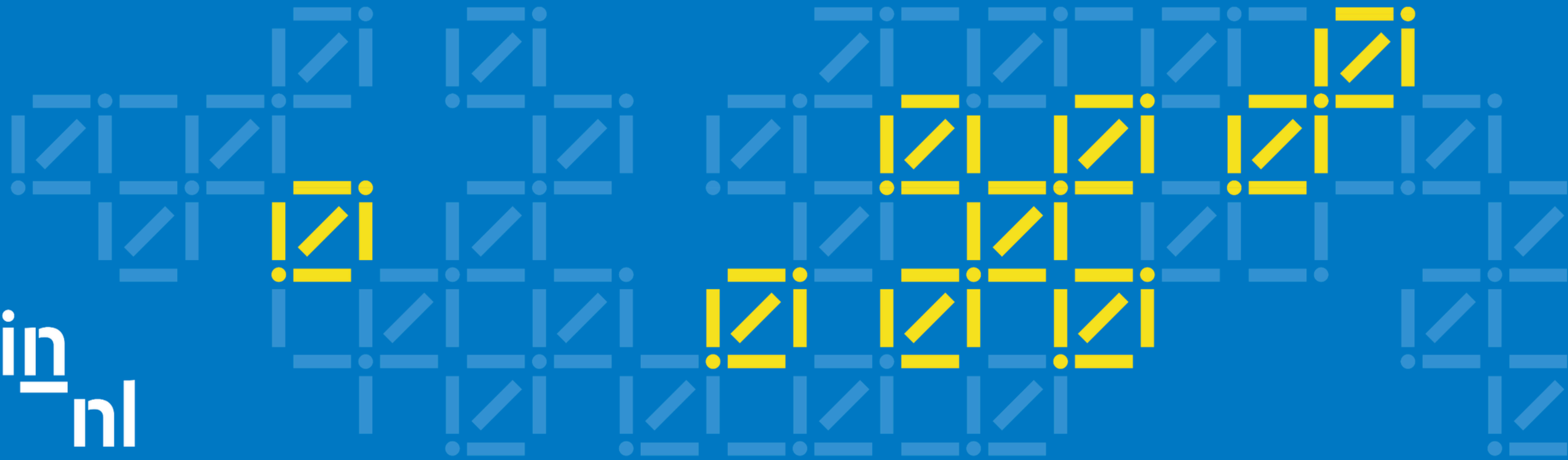

Ethisch handelen bij gedragsverandering

5 principes

bin
nl

Inhoud

Met gedragsinterventies kun je veel goeds doen, maar ook (onbewust) schade berokkenen. Daarom is kennis van ethisch handelen onmisbaar voor iedereen die zich met gedragsverandering bezighoudt. De vijf principes uitgewerkt in deze handreiking helpen daarbij.

De ethische principes voor gedragsverandering zijn gebaseerd op de ethische principes van het Nederlands Instituut van Psychologen (NIP) en uitgewerkt door de BIN NL Werkgroep Ethiek.

Behavioural Insights Netwerk Nederland
maart 2026

Ethische principes

Uitleg

Doelen

Neveneffecten

Voorbeelden

Vijf ethische principes

1 Verantwoordelijkheid

2 Integriteit

3 Respect

4 Deskundigheid

5 Data-bewustzijn

1 Verantwoordelijkheid

Wat verstaan we onder dit uitgangspunt?

Verantwoordelijkheid staat voor zorgvuldig werken en je inzetten voor juiste en effectieve interventies. Als gedragsadviseur voorkom je nadelen zoveel mogelijk, bescherm je gegevens en ga je in gesprek met collega's over ethisch werken.

Dit doe je door:

- › Van tevoren te bepalen of er potentiële schade kan zijn
- › Data alleen te delen met collega's waarmee je samenwerkt
- › Met anderen in gesprek te gaan als zij niet integer handelen

Voorbeeld

Uit onderzoek blijkt dat een interventie onbedoelde effecten kan hebben op een deel van de doelgroep.

Wat doe je?

Doelen

- › Zoveel mogelijk voorkomen van schade
- › De gegevens van burgers beschermen

Neveneffecten

- › Vertrouwen in de overheid

1 Verantwoordelijkheid

Voorkom en beperk schade

Breng in kaart of er negatieve effecten voor (een deel van) de doelgroep kunnen ontstaan.

Voorbeeld: Doe waar mogelijk een pre-test/vooronderzoek. Blijf bovendien meten en monitoren. Soms komt een ongewenst neveneffect pas later in beeld.

Ga zorgvuldig om met informatie

Deel informatie alleen met collega's die betrokken zijn bij de werkzaamheden.

Voorbeeld: Werk in een afgeschermd kanaal op MS Teams waar alleen collega's toegang tot hebben die werken aan het betreffende project.

Spreek collega's aan op ethisch handelen

Ga in gesprek met collega's als je ziet dat er in het proces of het uitvoeren van een interventie niet ethisch wordt gehandeld. Voorwaarde is een veilige werkomgeving.

Voorbeeld: Als je zorgen hebt of er voldoende wordt gelet op ethisch handelen: bespreek het in een teamoverleg. Het gaat erom dat het onderwerp besproken wordt en niet om elkaar als collega's te beschuldigen.

2 Integriteit

Wat verstaan we onder dit uitgangspunt?

Integriteit gaat over zo goed mogelijk onafhankelijk, objectief en professioneel handelen.

Dit doe je door:

- › Voldoende tijd te nemen, bijvoorbeeld voor een goede gedragsanalyse
- › Open te zijn over jouw expertise en kwalificaties
- › Openheid te geven over gebruikte technieken

Voorbeeld

De opdrachtgever wil de doelgroep informeren en stimuleren om een weloverwogen beslissing te nemen. Hierbij wordt (doelbewust) informatie achtergehouden.

Wat doe je?

Doelen

- › Objectief handelen, ook onder (tijds)druk
- › Eerlijkheid over je expertise

Neveneffecten

- › Je blijft bij de kerntaak en kernwaarden van je rol en taak

2 Integriteit

Zorg dat je vrij bent om integer te handelen

Handel binnen de dynamiek van de organisatie zo goed mogelijk onafhankelijk, objectief en professioneel. Hierbij ga je niet zonder kritische blik mee in de ideeën van de opdrachtgever of andere collega's.

Voorbeeld: Doe objectief onderzoek naar drijfveren en motieven. Laat je niet dwingen door reeds gemaakte interne afspraken, belangen en tijdsdruk. Erken het belang van kwalitatief goed en onderbouwd werk.

Wees open over jouw kwalificaties

Geef aan waar jouw expertise ligt en wijs opdrachten daarom soms af. Je helpt met het zoeken naar iemand die wel de benodigde expertise heeft. Bij adviezen geef je zo goed mogelijk aan welke data en bronnen zijn gebruikt.

Voorbeeld: Wijs een intern gedragsvraagstuk op HR-gebied af, dit is niet de expertise van gedragsadviseurs.

2 Integriteit

Voorkom misleiding en wees transparant

Gebruik geen technieken om de doelgroep te verleiden om beslissingen te nemen of gedrag te vertonen dat ze niet zouden vertonen wanneer ze redelijk geïnformeerd of oplettend waren geweest, of waarvan schadelijke effecten bekend zijn.

Voorbeeld: *Houd niet doelbewust informatie achter die belangrijk is voor de doelgroep om een weloverwogen beslissing te nemen.*

3 Respect

Wat verstaan we onder dit uitgangspunt?

Respecteer de leefwereld, privacy en keuzevrijheid van de burger. Hierbij houd je er ook rekening mee of een interventie positief of negatief uitpakt voor bepaalde groepen.

Dit doe je door:

- › Privacy en keuzevrijheid te waarborgen
- › Rekening te houden met mogelijke biases en aannames
- › Discriminatie te voorkomen

Voorbeeld

In het beleidsvoorstel is er geen rekening gehouden met het doenvermogen van mensen.
Wat doe je?

Doelen

- › Gelijkwaardige behandeling
- › Rechtvaardige behandeling

Neveneffecten

- › Vertrouwen in de overheid
- › Sociale cohesie

3 Respect

Respecteer privacy en keuzevrijheid van de doelgroep

Verzamel alleen data die noodzakelijk is voor het beantwoorden van de onderzoeksvraag. Bij onderzoek vraag je waar mogelijk om informed consent. Informeer de burger over het onderzoek. Geef burgers de mogelijkheid om niet mee te doen met een onderzoek. Laat ruimte voor het maken van een weloverwogen keuze om met een interventie mee te doen.

Voorbeeld: *Wijs de opdracht af als de privacy of kwetsbaarheden van de doelgroep onrechtvaardig worden aangetast.*

Houd rekening met de doelgroep en toets aannames

Houd rekening met onbewuste valkuilen en biases van de doelgroep. Bijvoorbeeld het lees-/taalniveau, digitale vaardigheden en doenvermogen. Houd ook rekening met onze eigen onbewuste valkuilen en biases over de doelgroep.

Voorbeeld: *Bespreek je mensbeelden over de doelgroep. Pre-test de inhoud, framing en woordkeuze bij de doelgroep.*

3 Respect

Discrimineer doelgroepen niet

Gebruik kenmerken van doelgroepen alleen als het noodzakelijk is. Reflecteer of het gebruik van deze kenmerken kan leiden tot neveneffecten in de dienstverlening of handhaving.

Voorbeeld: *Denk ook aan positieve discriminatie. Goedbedoelde interventies kunnen soms ook averechtse/negatieve effecten hebben. (Extra) dienstverlening kan bijvoorbeeld ook ervaren worden als overheidsbemoeienis.*

4 Deskundigheid

Wat verstaan we onder dit uitgangspunt?

Deskundigheid staat voor kennis en vaardigheden. Als gedragsadviseur zorg je voor voldoende kwaliteit in het werk.

Dit doe je door:

- › De inzet van passende (wetenschappelijke) methoden en gedragsmodellen
- › Ieders talenten en kennis te benutten
- › Openheid over je eigen kwalificaties
- › Ontwikkelingen rondom gedragskennis bij te houden

Voorbeeld

Je wordt gevraagd om advies te geven over het vergroten van draagvlak voor windmolens op land. Je expertise ligt op het gebied van behavioural finance.
Wat doe je?

Doelen

- › Betrouwbare analyses en goed onderbouwde adviezen
- › Resultaten om van te leren

Neveneffecten

- › Mensen weten waar je wel en waar je niet van bent

4 Deskundigheid

Zorg voor kwaliteit

Kies een (vaste) methode en/of gedragsmodel dat bij jouw vraagstuk past.

Benut ieder zijn talenten en kennis.

Voorbeeld: Kies er voor om allemaal te werken met hetzelfde gedragsmodel, bijv. het Behaviour Change Wheel.

Wees op de hoogte van ontwikkelingen

Zorg dat je relevante vakkennis bijhoudt en dat deze up-to-date is.

Voorbeeld: Woon regelmatig congressen bij en volg leeractiviteiten aangeboden door BIN NL.

Ken je professionele grenzen

Wees open en eerlijk over jouw eigen kwalificaties en geef aan waar jij wel en geen kennis over en ervaring mee hebt.

Voorbeeld: Wanneer je geen ervaring hebt met het uitvoeren van statistische analyses benoem je dat tijdens een overleg van je projectteam en bekijk je samen wie deze taak wel op kan pakken. Hiermee voorkom je mogelijk foutieve conclusies die uit de analyses voort kunnen komen.

5 Databewustzijn

Wat verstaan we onder dit uitgangspunt?

Onder het uitgangspunt data-bewustzijn verstaan we het rechtmatig en bewust gebruiken van betrouwbare en valide data.

Dit doe je door:

- › De AVG-wetgeving te volgen
- › Te werken met rechtmatig verkregen data
- › De betrouwbaarheid en validiteit van je data te kennen

Doelen

- › Veiligheid van persoonsgegevens is gewaarborgd
- › Onderzoek gebaseerd op betrouwbare data
- › Hoge externe validiteit van je onderzoek waarborgen

Voorbeeld

In je interviewverslag staan dingen die buiten de scope van je onderzoek staan maar wel heel veelzeggend zijn over de problematiek van de doelgroep.

Wat doe je?

Neveneffecten

- › Vertrouwen in onderzoek

5 Databewustzijn

Volg de AVG wetgeving als je werkt met persoonsgegevens

Gebruik enkel de persoonsgegevens die nodig zijn voor de uitvoering van je werk. Indien nodig vraag je daar toestemming voor. Sla verslagen met persoonsgegevens op in een afgeschermd map. In de rapportage beschrijf je de data op zo'n niveau dat antwoorden niet herleidbaar zijn naar één persoon/bedrijf.

Voorbeeld: *Deel in rapportages alleen een algemeen beeld of vraag toestemming voor het delen van persoonlijke voorbeelden (quotes) in het informed consent.*

Werk met rechtmatig verkregen data

Gebruik alleen data waar de doelgroep toestemming voor gegeven heeft.

Voorbeeld: *Publieke dienstverleners zijn wettelijk verplicht om hun dienstverlening te onderzoeken en te verbeteren. In het kader van deze opdracht mogen persoonsgegevens gebruikt worden mits goed onderbouwd en lokaal getoetst door een data officer/business security officer.*

5 Databewustzijn

Ken de betrouwbaarheid van je data

Verdiep je in de doelgroep en verkrijg inzicht in drijfveren en motieven. Doe dat met verschillende methoden. Als je geen representatief onderzoek doet, wees dan terughoudend met het trekken van conclusies en geven van adviezen.

Voorbeeld: *Wees je bewust van mogelijk sociaal wenselijke antwoorden en mogelijke gevoeligheden in je data.*

Ken de validiteit van je data

Ken de interne en externe validiteit van je data. Een interventie in de praktijk testen geeft meer valide data over het gedrag van je doelgroep. Wees transparant over wat je data wel en niet kunnen zeggen. Trek minder stellige conclusies bij zelfrapportages dan bij directe gedragsmetingen.

Voorbeeld: *Lees mee op publicaties en kamerbrieven op basis van je onderzoek.*

Samenvatting

Handel verantwoord

Zorg dat schade wordt voorkomen of zoveel mogelijk beperkt. Ga zorgvuldig met informatie om door de toegang te beperken. Spreek collega's aan op ethisch handelen.

Beïnvloed integer

Kun je niet objectief en professioneel handelen en/of is er sprake van misleiding? Wijs dan de opdracht af.

Handel respectvol

Houd in je werk rekening met de ander; behandel iedereen gelijk ongeacht achtergrond of maatschappelijke positie. Waarborg altijd ieders privacy en zorg ervoor dat mensen een keuze hebben.

Deskundigheid

Bewaak je professionele grenzen, houd je kennis goed bij en streef naar kwaliteit door het benutten van ieder zijn kennis en te kiezen voor een vaste werkwijze.

Data-bewustzijn

Is de data niet rechtmatig verkregen of kun je niet goed rekening houden met de betrouwbaarheid of validiteit van de data? Wijs dan de opdracht af.

Behavioural Insights Netwerk Nederland
Postbus 20401 | 2500 EK | Den Haag
E-mailadres binnl@minezk.nl

maart 2026

www.binnl.nl